

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ศูนย์ ๑) เพชรเกษม ๕๔ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ศูนย์ ๑) เพชรเกษม ๕๔ ๒) เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ศูนย์ ๑) เพชรเกษม ๕๔ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อแรงจูงใจ ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยการดำเนินการตามวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานยุวพุทธิกสมาคมฯ จำนวน ๔๐๐ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดย (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) หาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Different: LSD.) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๑.๓ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

๕.๑ สรุปการวิจัย

๕.๑.๑สรุปผลการศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของยุวพุทธิกสมาคมฯ

จากการศึกษาวิธีดำเนินการงานการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ศูนย์ ๑) เพชรเกษม ๕๔ ผู้วิจัยพบว่าเป็นสถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีความพร้อม ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. ด้านสถานที่

๑) ยุวพุทธิกสมาคมฯ ตั้งอยู่ในทำเลที่เดินทางได้สะดวก คืออยู่ไม่ไกลจากใจกลางกรุงเทพมหานครมากนัก สามารถเข้าได้ถึง ๒ ทาง คือ ทางด้านถนนเพชรเกษม (จากปากซอยประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร) หรือด้านถนนพุทธมณฑลสาย ๑ (ประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร โดยรถยนต์ส่วนตัว) สภาพแวดล้อมโดยรอบสะอาด สงบ และปลอดภัย บริเวณใกล้เคียงโดยรอบยังเป็นสวนผลไม้ จึงทำให้มีอากาศบริสุทธิ์เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม

๒) อาคารที่ใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนา อยู่แยกต่างหากจากอาคารอำนวยการทำให้ผู้คนไม่พลุกพล่าน ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาพักอาศัยและรับประทานอาหารอยู่ในอาคารเดียวกันนั้นเลย โดยไม่ปะปนกับบุคคลภายนอก ในสถานที่ที่ปฏิบัติวิปัสสนาติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่อปรับอุณหภูมิให้เหมาะสม และติดตั้งมุ้งลวดเพื่อกันยุงและแมลง

๒. ด้านข้อมูลข่าวสาร

นอกจากการเผยแพร่ข้อมูลจากแผ่นพับ หรือเอกสารอื่นๆ ยุวพุทธิกสมาคมฯ มีเว็บไซต์เผยแพร่ผลงานของสมาคมอย่างละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมของสมาคม รวมทั้งตารางการปฏิบัติวิปัสสนา แต่ละเดือนตลอดทั้งปีสอนโดยครูอาจารย์ หรือวิทยากรท่านใด จำนวนผู้ปฏิบัติที่รับได้ในแต่ละรอบ รวมทั้งการมีเจ้าหน้าที่ตอบคำถามข้อสงสัย หรือรายละเอียดต่างๆ ทำให้ผู้สนใจและสมาชิกได้รับข้อมูลโดยครบถ้วน นอกจากนี้ผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกของยุวพุทธิกสมาคมฯ ยังจะได้รับข้อมูลข่าวสารโดยตรงอีกด้วยทางหนึ่ง

๓. ด้านบุคลากร

ครูอาจารย์และวิทยากร ผู้สอนวิปัสสนา ที่ยุวพุทธิกสมาคมฯ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐาน เช่น คุณแม่สิริ กรินชัย ครูอาจารย์ผู้สอนจะอยู่สอนและตอบข้อสงสัยของผู้ปฏิบัติตลอดระยะเวลาการอบรม ซึ่งมีประสบการณ์สอนวิปัสสนามาเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

บุคลากรด้านอื่นๆ ของยุวพุทธิกสมาคมฯ มีบุคลากรที่ผ่านการอบรมภายในองค์กร ซึ่งจัดอบรมอยู่เสมอ เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการให้บริการแก่ผู้มาปฏิบัติ รวมทั้งยังมีความรู้ในทางพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทำให้ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนาได้รับความสะดวก ได้รับความเอื้อเฟื้อเป็นอย่างดี

ในระหว่างการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ครูอาจารย์ หรือวิทยากรอยู่ดูแลตอบข้อสงสัยของผู้ปฏิบัติตลอดการปฏิบัติ นอกจากนี้ยุวพุทธิกสมาคมฯ ยังจัดให้มีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครทำหน้าที่ดูแลและประสานงาน ตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติ เพื่อตัดความกังวลของผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนาในกรณีที่มีเหตุต้องติดต่อกับบุคคลภายนอก หรือเหตุฉุกเฉินอื่น

๔. ระเบียบกฎเกณฑ์

ยุวพุทธิกสมาคมฯ มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม คือ

๔.๑ ผู้ปฏิบัติธรรมควรแต่งชุดขาว และมีให้เพียงพอกับจำนวนวันที่ปฏิบัติธรรม

๔.๒ ผู้เข้าปฏิบัติธรรมจะไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์ โดยเจ้าหน้าที่จะให้กรอกแบบฟอร์มเพื่อรับฝากโทรศัพท์มือถือและให้รับคืนเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติ เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนผู้ปฏิบัติธรรม

๔.๓ ผู้เข้าปฏิบัติจะต้องไม่พูดคุยกันเอง หากต้องการความช่วยเหลือหรือออกมาพบบุคคลภายนอกใดๆ ให้ติดต่อผู้ประสานงาน

๔.๔ ระบบการสมัครเข้าปฏิบัติมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน คือ มีการกรอกใบสมัคร มีการตอบยืนยันให้เรียบร้อยก่อนวันปฏิบัติ เพื่อความสะดวกในการทำงานของยุวพุทธิกสมาคม และความมั่นใจของผู้ปฏิบัติ

๕. หลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและกิจกรรมต่าง ๆ

หลักสูตรปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของยุวพุทธิกสมาคมฯ มีไว้สอดคล้องกันคือ หลักสูตร หลักสูตรสำหรับผู้ปฏิบัติเบื้องต้น หลักสูตรสำหรับผู้ผ่านการปฏิบัติเบื้องต้น และหลักสูตรเข้มข้นสำหรับผู้ปฏิบัติจริงจัง(ที่ศูนย์ ๒)

หลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานของยุวพุทธิกสมาคมฯ มีให้เลือกหลายหลักสูตร ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกเข้าอบรมได้ตามจริตและความชอบของแต่ละคน ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านอื่น ๆ เช่น การบรรยายธรรม การทำบุญวันเกิดของสมาชิกที่เกิดในแต่ละเดือน รวมทั้งกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาจะถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ต้นปี สมาชิกหรือผู้สนใจจึงสามารถวางแผนในการเข้าร่วมกิจกรรมได้

๖. ด้านอาหาร

ยุวพุทธิกสมาคมฯ จัดอาหารที่สะอาด ย่อยง่าย มีรสชาติอร่อย และเพียงพอแก่ผู้บริโภค ทำให้ผู้ปฏิบัติไม่ต้องมีความกังวลด้านอาหารด้วยปัจจัยทั้ง ๖ ประการดังกล่าวที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนาในเบื้องต้น ทำให้ยุวพุทธิกสมาคมฯ มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น มีผู้สมัครเข้าปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้นทุกปี จนถึงปี ๒๕๕๕ มีจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรมมากกว่า ๒๐,๐๐๐ คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ มากกว่า ๘,๐๐๐ คน และมีสาขาย่อยเพิ่มขึ้นอีก ๔ แห่ง เพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมที่อยู่ต่างจังหวัด

๕.๑.๒ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

เพศ พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตามเพศ ได้แก่เพศหญิง จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๐ และเพศชาย จำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๙๐

อายุ พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกฯ จำแนกตามอายุ ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๔ ปี จำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑๐ รองลงมามีอายุสูงกว่า ๔๕ ปี จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๐ มีอายุระหว่าง ๓๕-๔๕ ปี จำนวน ๔๓ คนคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๙๐ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙๐

สถานภาพ พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตาม สถานภาพ ส่วนใหญ่ มีสถานภาพเป็นโสด จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๔๐ รองลงมามีสถานภาพสมรส จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๗๐ มีสถานภาพหย่าร้าง จำนวน ๒๖ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๐ และมีสถานภาพเป็นหม้าย ๑๓ จำนวน ๖.๖๐ คิดเป็นร้อยละ ๖.๖๐

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตามระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๐ รองลงมามีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔๐ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าจำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๐

อาชีพ พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ ส่วนตัว/เจ้าของกิจการ จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๐ รองลงมาประกอบอาชีพอื่นๆ จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑๐ ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนประกอบธุรกิจ จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙๐ ไม่ประกอบอาชีพเป็นนักศึกษา จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๗๐ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๐

รายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้สูงกว่า ๒๕,๐๐๐บาท/ต่อเดือน จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๙๐ มีรายได้ จำนวน ๘,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท/ต่อเดือน จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐๐ มีรายได้ ระหว่าง ๑๕,๐๐๑-๒๕,๐๐๐บาท/ต่อเดือน จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓๐ และมีรายได้ต่ำกว่า ๘,๐๐๐ บาท/ต่อเดือน จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๐

ประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ระหว่าง ๑-๕ ปี จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๒๐ รองลงมามีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน น้อยกว่า ๑ ปี จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๐ มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ระหว่าง ๕-๑๐ ปี จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๔๐ และ มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มากกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๗๐

ความถี่การเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตามความถี่การเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ส่วนใหญ่ มีความถี่ในการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จำนวนครั้ง อื่น ๆที่ไม่แน่นอน จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๑๐ มีความถี่ปฏิบัติปีละหนึ่งครั้ง จำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ มีความถี่ปฏิบัติ ๖ เดือนต่อหนึ่งครั้ง จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๐ และมีความถี่ เดือนละ ๑ ครั้ง จำนวน ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๒๐

ระยะเวลาที่ฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานติดต่อกันในศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ พบว่า ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ จำแนกตามระยะเวลาที่ท่านเคยฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานติดต่อกันในศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ ส่วนใหญ่ มีการปฏิบัติต่อกัน จำนวน ๗ วัน จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๐ รองลงมาปฏิบัติติดต่อกันจำนวน ๑๕ วัน จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๑๐ ปฏิบัติจำนวน ๓๐ วัน จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๐ และปฏิบัติจำนวน อื่น ๆ จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๐

สาเหตุของการมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนาธุวพุทธิกสมาคมฯ พบว่า ต้องการศึกษาแนวทางการปฏิบัติ จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๕๐ ต้องการความสงบ จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๐ สาเหตุอื่น ๆ จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๒๐ และสาเหตุมีความทุกข์ใจ จำนวน ๑๔ คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๐

๕.๑.๓ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในด้านความเชื่อทางศาสนา

พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ รวมทั้งสามด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า **ด้านความเชื่อทางศาสนา** อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ **ด้านสุขภาพจิต** อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ และ**ด้านกาย** อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

๕.๑.๔ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

เพศ พบว่า เพศหญิงมีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มากกว่าเพศชาย ด้านด้านสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านความเชื่อทางศาสนาและด้านกายไม่มีความแตกต่างกัน

อายุ พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอายุ ๔๖ ปีขึ้นไป มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ด้านความเชื่อทางศาสนา สูงกว่าทุกกลุ่มอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านสุขภาพจิตและด้านกายไม่มีความแตกต่างกัน

สถานภาพ พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ไม่มีความแตกต่างกัน

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีระดับการศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ด้านกายน้อยกว่าทุกกลุ่มระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนาและด้านสุขภาพจิตไม่มีความแตกต่างกัน

อาชีพ พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอาชีพ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ด้านกายน้อยกว่านักศึกษา และอาชีพอิสระ เช่น แพทย์ หนายความสถาปนิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนาและด้านสุขภาพจิตไม่มีความแตกต่างกัน

รายได้ พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีระดับรายได้แตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ไม่มีความแตกต่างกัน

ประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มากกว่า ๑๐ ปี มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศูนย์วิปัสสนายุวพุทธิกสมาคมฯ ด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนา มากกว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ต่ำกว่า ๑ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านสุขภาพจิต พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ระหว่าง ๑-๕ ปี มีแรงจูงใจใน

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุระพุทธิกสมาคมฯ ด้านสุขภาพจิต มากกว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ระหว่าง ๕-๑๐ ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความถี่การเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมที่มีความถี่การเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เดือนละครั้ง มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุระพุทธิกสมาคมฯ ด้านความเชื่อทางศาสนา และด้านสุขภาพจิตมากกว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมทุกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านกายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๕.๒ อภิปรายผล

ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุระพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ศูนย์ ๑) เพชรเกษม๕๔ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๐ มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๔ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๑๐ มีสถานภาพเป็นโสด คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๔๐ มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๐ ประกอบอาชีพ ส่วนตัว/เจ้าของกิจการ คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒๐ มีรายได้สูงกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท/ต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๙๐ มีประสบการณ์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ระหว่าง ๑-๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๒๐ มีความถี่ในการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จำนวนครั้งที่ไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๑๐ มีการปฏิบัติต่อกันจำนวน ๑๕ วัน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๐ มีสาเหตุต้องการศึกษาแนวทางการปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๕๐

ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศูนย์วิปัสสนาธุระพุทธิกสมาคมฯ มีแรงจูงใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ อาจเป็นปัจจัยมาจากผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจำนวนมากมีความศรัทธาในหลักบำเพ็ญบารมีในพระพุทธศาสนา ได้แก่การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ซึ่งนับว่าเป็นการบำเพ็ญกุศลสูงสุดสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ศุภาภรณ์ พงษ์แพทย์**^๑ ศึกษาแรงจูงใจในการถือศีลอุโบสถของพุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาวัดสังฆทานและวัดปทุมวนาราม แรงจูงใจเป็นเรื่องภายในของบุคคลแต่ละคน ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันทำให้เกิดการกระทำต่างๆ ออกมา แต่แรงจูงใจจะสามารถเกิดได้นั้นจะต้องมีปัจจัยที่จะเป็นแรงกระตุ้นทำให้เกิดแรงจูงใจตามมา แรงจูงใจของพุทธศาสนิกชนในการถือศีลอุโบสถของทั้งสองวัดนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ก็คือ ปัจจัยภายใน คือเกิดจากตัวผู้ที่

^๑ศุภาภรณ์ พงษ์แพทย์, “ศึกษาแรงจูงใจในการถือศีลอุโบสถของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษาวัดสังฆทานและวัดปทุมวนาราม,” สารนิพนธ์วิทยาลัยศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

ปฏิบัติเอง โดยไม่มีผู้อื่นมาเกี่ยวข้อง บัณฑิตภายนอก คือ เกิดจากมีอิทธิพลนอกเหนือจากตัวเองมาเกี่ยวข้อง แต่หลังจากผู้วิจัยได้วิจัยมาแล้วพบว่าบัณฑิตภายในนั้นมีอิทธิพลมากกว่าบัณฑิตภายนอก คือ เป็นการตัดสินใจด้วยตัวเอง มีความเห็นดีเห็นงามและเห็นความสำคัญด้วยตัวเอง โดยบัณฑิตภายในมากที่สุด ๕ อันดับ เรียงตามลำดับดังนี้ คือ เพื่อทำจิตใจให้สงบ, เพื่อสั่งสมบุญบารมีวาสนา, เพื่อเยียวยาจิตใจอันเกิดจากความเครียดต่างๆ, เพื่อล้างกรรมเก่าที่ไม่ดี, เพื่อให้เกิดความโชคดี ส่วนบัณฑิตภายนอกก็ได้แก่คนในครอบครัวเป็นคนสนับสนุน เพราะคนในครอบครัวเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดมากที่สุดและมีอิทธิพลมากที่สุดในบรรดาบัณฑิตภายนอก ด้านของวัดที่ไปปฏิบัตินั้นก็ต้องมีสถานที่ในการปฏิบัติธรรมหรือเป็นวัดที่ศรัทธาในตัวของหลวงพ่อบุญ ส่วนทางด้านโอกาสก็แล้วแต่ความสะดวกของผู้ที่มาปฏิบัติเองว่าจะมีเวลาว่างวันไหน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ในทางพุทธธรรม การมีศรัทธาหรือมีขันธะเป็นแรงจูงใจในการกระทำ ก่อให้เกิดผลในทางจริยธรรมหรือผลในทางปฏิบัติแตกต่างกันออกไปได้มาก ศรัทธาจะนำไปสู่การกระทำที่เป็นกุศล ขันธะจะนำไปสู่การกระทำที่เป็นกุศล แต่หากบุคคลนำหลักธรรมของพระพุทธองค์ มาฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในสิ่งทั้งหลายตามสภาพที่เป็นจริงและนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ในการทำงานกับชีวิตประจำวัน หากได้ฝึกฝนปฏิบัติธรรมแล้ว ก็จะพร้อมอยู่ได้ด้วยสติ สมาธิ และปัญญา แรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมส่วนบุคคลเกิดจากพลังกระตุ้นที่เกิดขึ้นจากทั้งบัณฑิตภายนอกและบัณฑิตภายในเป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำทั้งที่พอใจ ไม่พอใจ ต้องการ ไม่ต้องการ บัณฑิตภายนอก เช่น อาคารสถานที่ปฏิบัติธรรม, ที่พักอาศัย, สิ่งแวดล้อม, สวัสดิการความสะดวกสบาย, การได้รับการสนับสนุนหรือชักชวนจากบุคคลอื่น, ด้านกายและเครื่องใช้ต่างๆ บัณฑิตภายใน เช่น ความศรัทธาในวัดหรือในตัวของพระสงฆ์ในวัดนั้นๆ, เพื่อทำจิตใจให้สงบ, เพื่อสั่งสมบุญบารมีวาสนา, เพื่อเยียวยาจิตใจอันเกิดจากความเครียดต่างๆ, เพื่อล้างกรรมเก่าที่ไม่ดี, เพื่อให้เกิดความโชคดี

ด้านความเชื่อทางศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ โดยมีคะแนนจากข้อคำถามว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการบำเพ็ญกุศลที่สูงที่สุด และข้อคำถามที่ว่า เชื่อว่าการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อย่างสูงสุด โดยได้คะแนนที่สูงที่สุดเท่ากันคือ ๔.๔๗ ตรงกับคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่า การบำเพ็ญกุศลที่มีอานิสงส์สูงสุดตามลำดับ คือ การให้ทาน รักษาศีล และปฏิบัติภาวนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย **พระมหาปรม โสภาโส^๒** ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ศักยภาพวิเคราะห์ศรัทธาชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

^๒พระมหาปรม โสภาโส, ศักยภาพวิเคราะห์ศรัทธาชาวพุทธไทยในปัจจุบัน (๒๕๔๒), **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(ปรัชญา)**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๔๒).

(๒๕๔๒) มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะทำการศึกษาแนวความคิดเรื่องของศรัทธา คือ ความเชื่อของชาวพุทธที่มีอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ โดยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและตำราอื่น ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับความคิดความเชื่อเรื่องศาสนา ปรัชญา วัฒนธรรมประเพณี และวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะนำเสนอทฤษฎีความเชื่ออันเป็นการยืนยันถึงทัศนะความเชื่อของชาวพุทธที่มีอยู่จริง ทั้งในแง่ของรูปธรรมและนามธรรม โดยการนำเสนอเพื่อจะได้เป็นแนวทางเรื่องของความคิดความเชื่อที่ถูกต้องให้แก่ชาวพุทธไทยต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อของการศึกษาออกเป็น ๕ บท โดยเริ่มศึกษาจากหลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเน้นไปที่กลุ่มของผู้ที่มีความคิดความเชื่อต่าง ๆ ตามยุคตามสมัย ตามแนวความคิดความเชื่อของกลุ่มชนนั้น จนถึงแนวความคิดความเชื่อของกลุ่มชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ศึกษาแนวความคิดความเชื่อแบบพุทธที่มีความประสมประสานกันระหว่างแนวความคิดความเชื่อแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะแนวความคิดความเชื่อแบบไสยศาสตร์ เป็นต้น แนวความคิดความเชื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัยมาจนปัจจุบันว่า มีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายมาเป็นภูมิปัญญา และประเพณีวัฒนธรรมสืบต่อมาจนถึงคนรุ่นใหม่และต่อ ๆ ไปอย่างไร

ผลของการศึกษาพบว่า มีคัมภีร์พระไตรปิฎกที่มีเรื่องของศรัทธาอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ในอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาตพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓ ได้กล่าวถึงสัทธาสัมปทา อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาตพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ ได้กล่าวถึง สมสัทธา อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ ได้กล่าวถึงศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผลยึดมั่นในหลักการกระทำดี กล่าวโดยสรุปแล้วหลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่ว เป็นต้น

ในคัมภีร์อื่น ๆ ที่ได้แสดงความคิดความเชื่อของคนในกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชนชาวไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ในคัมภีร์มิลินทปัญหาได้พูดถึงศรัทธาว่า มีลักษณะทำจิตให้ผ่องใสและมีลักษณะสูงใจ ในคัมภีร์ภูมivilาสินีได้พูดถึงความคิดความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากตำราที่เกี่ยวข้องกับลัทธิปรัชญาและศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่มนุษย์มีความเชื่อ และเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้นแล้วแยกประเด็นแนวความคิดความเชื่อออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ประเภทพุทธศาสตร์ คือ กลุ่มผู้ใช้เหตุผล ใช้ปัญญาพิจารณาถึงความเชื่อของตน

ว่า จะมีลักษณะของความเชื่ออย่างไร มีประโยชน์ต่อตนเองกลุ่มชนของตนอย่างไร

๒. ประเภทไสยศาสตร์ คือ กลุ่มผู้ที่ไม่ต้องการมีเหตุผลเกี่ยวกับแนวความคิดความเชื่อ เพียงตรงตามความรู้สึกของตนก็ตัดสินใจเชื่อแล้ว โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากไสยศาสตร์นั้น

ในเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้ว่ากลุ่มชนจะมีทัศนะเกี่ยวกับแนวความคิดความเชื่อแตกต่างกัน แต่ก็มีกระบวนการผสมผสานกันอยู่หลายประการ จนบางครั้งแทบจะแยกกันไม่ออกและก็เป็นสภาวะทางจิตใจเพราะเรื่องของความเชื่อทั้ง ๒ ประเภท มีเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง พระพุทธศาสนามีความสำคัญมุ่งไปในพระสัทธรรม คือ ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ ส่วนไสยศาสตร์นั้นหันหลังให้พระสัทธรรมจะไม่สามารถนำมาเป็นข้อพิสูจน์ใด ๆ ได้ แต่เมื่อนำศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นประเด็นแล้ว ก็สรุปลงได้ตรงที่มีจุดมุ่งหมายไปเพื่อปัญญานั่นเอง

ด้านสุขภาพจิต อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ โดยได้คะแนนจากข้อคำถาม การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ ได้คะแนนสูงสุด คือมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๖๑ ซึ่งตรงกับความเชื่อว่าการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับประโยชน์สูงสุด คือ เกิดเป็นภาวะของความสงบ เกิดความรู้ที่สามารถทำลายกิเลส ตัณหา และอวิชชา ให้ค่อย ๆ หดสั้นไปจากจิตจนกระทั่งสามารถถอนรากของอกุศล ๓ประการ คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย **กัลยลักษณ์ อยู่เย็น** “ศึกษาทัศนะของเยาวชนที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ วัดเขาพุทธโคดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีความต้องการเข้าใจหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาขัดเกลาตนเอง การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลหรือเยาวชน และศึกษาทัศนะของเยาวชนเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักของพระพุทธศาสนาพบว่า กลุ่มเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยความเต็มใจ จะมีความเข้าใจหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา มีความศรัทธา ความเชื่อ และการถือปฏิบัติทางพุทธแตกต่างจากกลุ่มเยาวชนที่ไม่เต็มใจเข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยกลุ่มเยาวชนที่เต็มใจจะมีความเชื่อความศรัทธา และการถือปฏิบัติทางพุทธมากกว่ากลุ่มเยาวชนที่ไม่เต็มใจเข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกลุ่มเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยความเต็มใจจะได้รับการปลูกฝัง การดูแลเอาใจใส่

“กัลยลักษณ์ อยู่เย็น, “ ศึกษาทัศนะของเยาวชนที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ วัดเขาพุทธโคดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

อย่างดีจากครอบครัวแบบพุทธ มากกว่ากลุ่มเยาวชนที่ไม่เต็มใจเข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน กลุ่มเยาวชนที่เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยความเต็มใจจะมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มากกว่ากลุ่มเยาวชนที่ไม่เต็มใจเข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ด้านกาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ โดยมีคะแนนจากข้อคำถามว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทำให้ร่างกายได้พักผ่อนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้คะแนนระดับมาก ๔.๑๓ สอดคล้องกับประโยชน์เบื้องต้นของการเจริญวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ นอกจากจะสามารถพัฒนาจิตให้บริสุทธิ์เกิดความสุขเป็นลำดับแล้วยังช่วยให้จิตใจผ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบ หยุดยั้งจากความกลัดกลุ้ม เป็นเครื่องพักผ่อนกายให้ใจสบายและมีความสุข ช่วยส่งเสริมสุขภาพและผ่อนคลายโรคทางกาย และอาจทำให้โรคหายง่ายและไวขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ฐาวรี ชันสำโรง**^๕ การใช้หลักธรรมสติปัฏฐาน ๔ และการดูแลสุขภาพของพระนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักธรรมสติปัฏฐาน ๔ และการดูแลสุขภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักธรรมสติปัฏฐาน ๔ กับการดูแลสุขภาพ ได้แบ่งคะแนนตามเกณฑ์เป็น ๕ ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด พบว่าคะแนนการปฏิบัติของพระนิสิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและมาก คือร้อยละ ๓๙ และ ๓๘.๕ จำแนกตามรายด้านพบว่าคะแนนการปฏิบัติเพื่อให้มีสติกำหนดรู้เกี่ยวกับร่างกาย (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน) อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ ๔๘.๕ คะแนนการปฏิบัติเพื่อให้มีสติกำหนดรู้เกี่ยวกับความรู้สึก (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน) อยู่ในระดับมากและปานกลางร้อยละ ๓๘ และ ๒๗ คะแนนการปฏิบัติเพื่อให้มีสติกำหนดรู้เกี่ยวกับจิต (จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน) อยู่ในระดับมากและปานกลางร้อยละ ๓๑ และ ๓๐ และคะแนนการปฏิบัติเพื่อให้มีสติกำหนดรู้เกี่ยวกับสภาวะธรรม (ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน) อยู่ในระดับมากและปานกลางร้อยละ ๓๙.๕ และ ๓๑.๕ จากการสนทนากลุ่ม พบว่าพระนิสิตส่วนใหญ่มีสติกำหนดรู้เกี่ยวกับร่างกาย ความรู้สึก จิต และสภาวะธรรม ในขณะที่ปฏิบัติกรรมฐานและในชีวิตประจำวันและอิริยาบถที่พระนิสิตใช้ในการปฏิบัติกรรมฐานบ่อยที่สุด คือการนั่งกรรมฐานร้อยละ ๘๓.๓ ส่วนการดูแลสุขภาพ ๔ มิติ (ร่างกาย จิตใจ สังคม และ จิตวิญญาณ) ได้แบ่งคะแนนตามเกณฑ์ ๕ ระดับเช่นเดียวกัน พบว่าคะแนนการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและมากร้อยละ ๓๓.๕ และ ๔๗ เมื่อจำแนกรายด้านพบว่าคะแนนการดูแลสุขภาพทางกายอยู่ในระดับมากร้อยละ ๖๙ คะแนนการ

^๕ ฐาวรี ชันสำโรง, “การใช้หลักธรรมสติปัฏฐาน ๔ และการดูแลสุขภาพของพระนิสิต ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

ดูแลสุขภาพทางจิตอยู่ในระดับมากร้อยละ ๔๗.๕ คะแนนการดูแลสุขภาพทางสังคมอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ ๕๐.๕ และคะแนนการดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณอยู่ในระดับมากร้อยละ ๔๖ นอกจากนี้พบว่าพระนิสิตส่วนใหญ่ไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรจัดโครงการให้ ความรู้ที่ใช้เหตุผลเชิงพุทธแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการใช้ปัญญาในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

๒) ควรมีการอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในการสั่งสอนประชาชน ให้มีความเชื่อเชิงปัญญาและเหตุผลเพื่อปรับพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์

๓) ควรมีกิจกรรมฝึกอบรมแก่องค์กรทางพุทธศาสนาให้มีความรู้ ความเข้าใจด้านการให้บริการแก่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมของสำนักนั้นๆ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการจัดโครงการวิจัย เกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมที่ผลต่อความเชื่อในพระพุทธศาสนา

๒) ควรมีการจัดโครงการวิจัยเกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน